

Epidemiológia II.

Epidemiológiai vizsgálatok

Epidemiológiai vizsgálatok

- A szakirodalomban elsősorban analitikus, illetve experimentális vizsgálatokat találunk, melyek ok-okozati összefüggést keresnek
- Különböző vizsgálatok különböző erősségű „bizonyítékkal” szolgálhatnak az ilyen összefüggések meglétére vagy hiányára
- A valóságban az ok-okozati kapcsolatok ritkán egy-az-egyhez jellegűek, legtöbbször ok-okozati „hálózatokat” találunk
- Az oksági kapcsolat bizonyítása minden tudományos tevékenység legkritikusabb pontja

HILL oksági kritériumrendszere

- **Összefüggés erőssége** (pl.: RK, EH)
- **Összefüggés konzisztenciája** (különböző hely, idő, módszer...)
- **Összefüggés specificitása** (egy-az egyhez jellegű kapcsolat)
- **Összefüggés időbenisége** (okozat előtt ok)
- **Összefüggés dózis-hatás jellege** (erősebb ok, nagyobb okozat)
- **Összefüggés biológiai plauzibilitása** (jelenlegi tudásunk alapján elképzelhető-e egyáltalán?)
- **Összefüggés koherenciája** (összefér-e más elfogadott, specifikus törvényszerűségekkel?)
- **Összefüggés kísérletes bizonyítékai**
- **Összefüggés analógiái** (van-e hasonló jellegű, ismert kapcsolat?)

Néhány alapfogalom (Epidemiológia/biostatisztika)

- nullhipotézis
- reprezentativitás
- randomizáció
- statisztikai szignifikancia
- konfidenciaintervallum
  - véletlen hiba
- szisztematikus hiba
  - zavaró tényező

Reprezentativitás

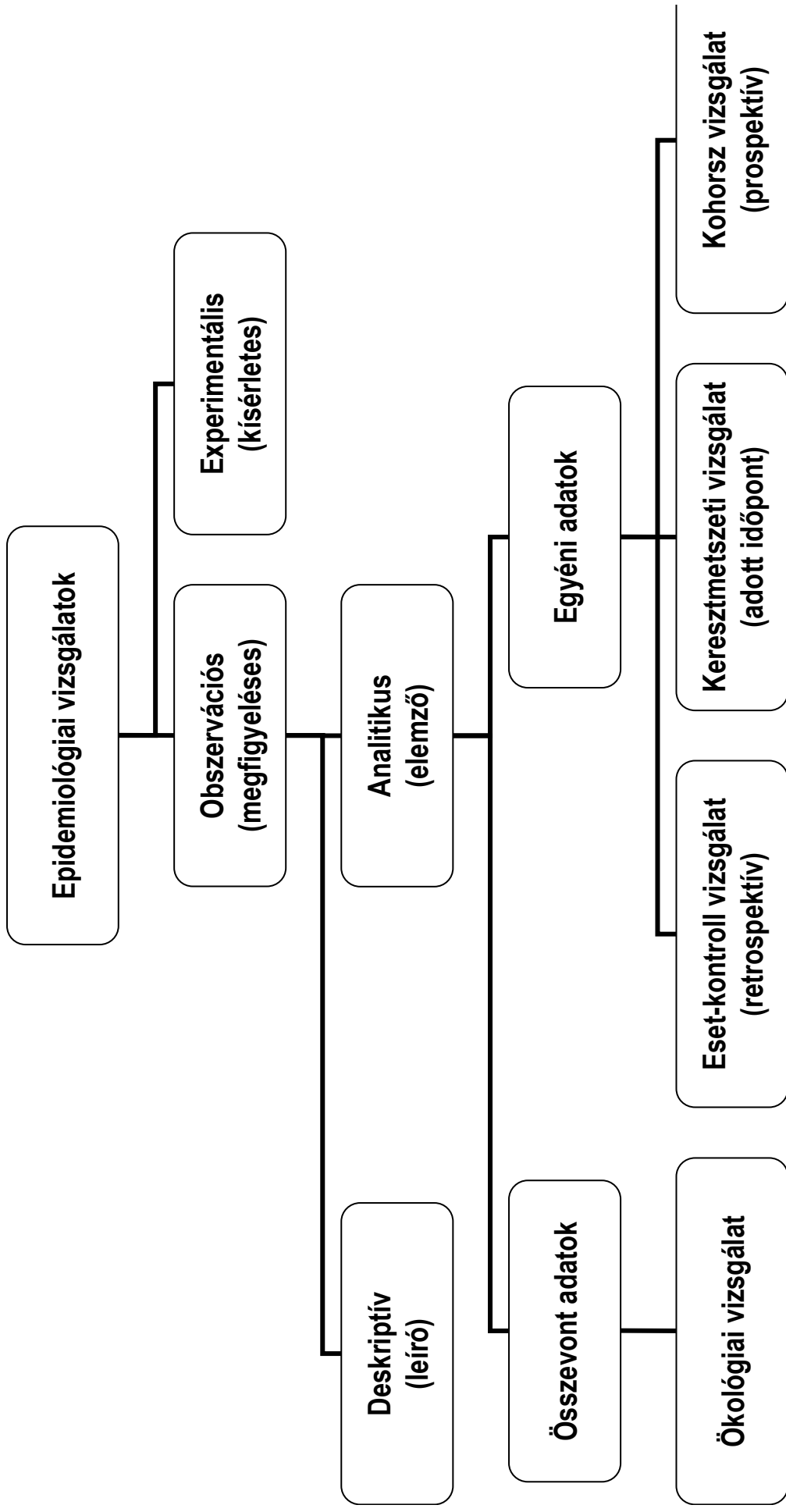
- A gyakorlatban sokszor előfordul, hogy egy sokaság valamely paraméterére vonatkozóan van egy feltételezett érték, és csak azt szeretnénk eldönteni, hogy ez megfelel-e a valóságnak.
- Ha a sokaság teljes körű megfigyelésére nincs módunk, akkor a **mintavétel módszeréhez** folyamodhatunk.
- Ilyenkor egy véletlen minta alapján azt fogjuk megvizsgálni, hogy a mintánk támogatja-e a hipotézisünket, vagy szignifikánsan ellentmond neki.
- Így **bizonyos megbízhatósággal** állíthatjuk majd, hogy hipotézisünk teljesül vagy sem.
- A felállított hipotézisek helyességének véletlen mintákra alapozott vizsgálatát **hipotézisvizsgálatnak** nevezzük. Az ennek során alkalmazott eljárások a **statisztikai próbák** vagy tesztek.

Becslés – hipotézis

- A statisztikai becslés során úgy jártunk el, hogy az **alapsokaságból** vett véletlen minta adataiból következtettünk a sokaság bizonyos jellemzőire.
- A **hipotézisvizsgálat** – abban különbözik a becsléstől, hogy itt az alapsokaságról eleve feltételezünk (állítunk) valamit, és azt vizsgáljuk meg, hogy a mintánk adatai vajon alátámasztják-e ezt az állítást. Ezt az állítást **hipotézisnek** nevezzük.
- A hipotézis helyességének megállapítása – **hipotézisvizsgálat**. A vizsgálat eszközei – **statisztikai próbák** (tesztek).

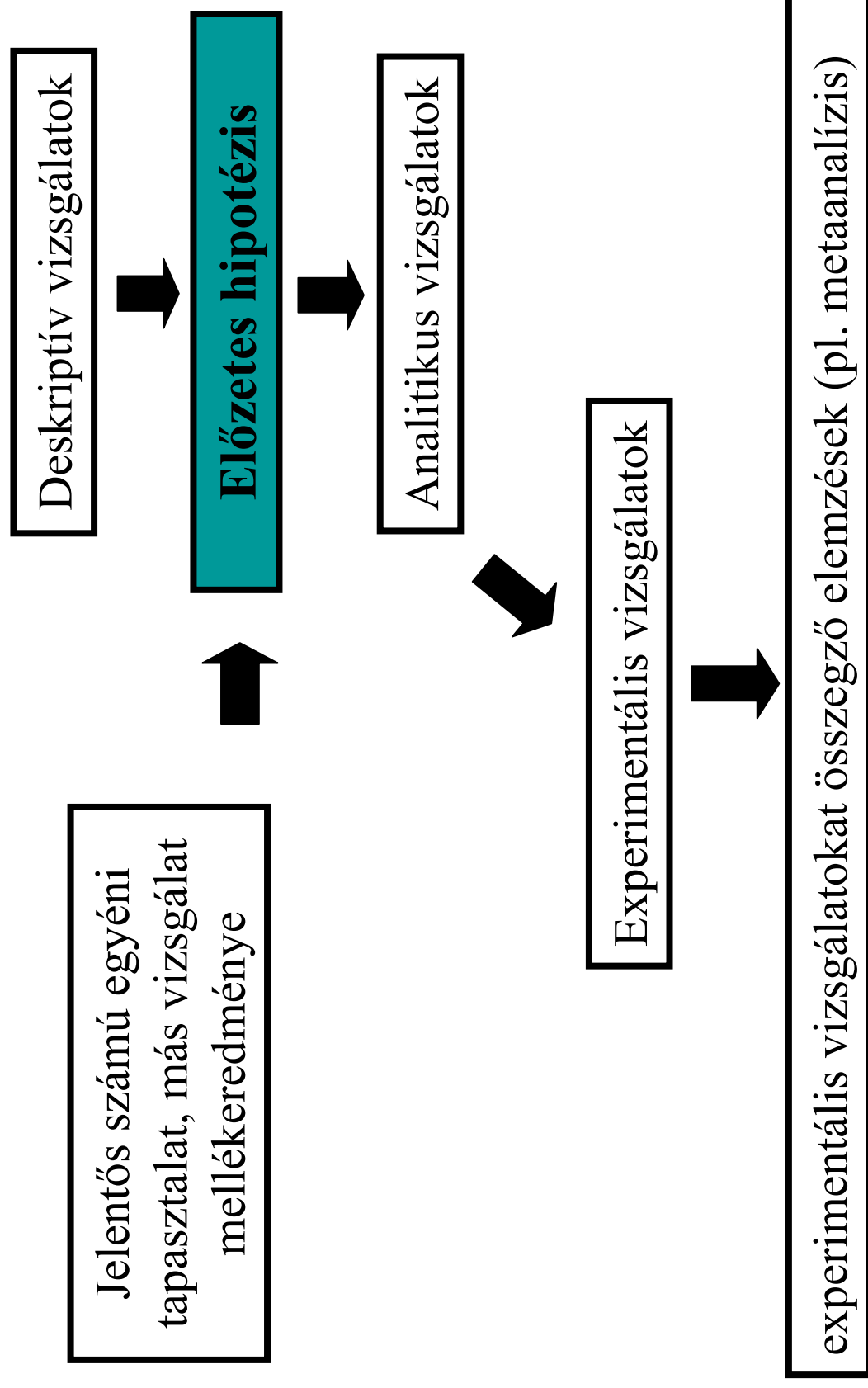
Epidemiológiai vizsgálatok

- Céljuk a populáció egészségi állapotával kapcsolatos információk
  - ✓ gyűjtése,
  - ✓ feldolgozása
  - ✓ felhasználása a lakosság egészségének javítására.
- Tervezésük általános szempontjai:
  - ✓ szakmai (orvos-szakmai, epidemiológiai, orvos-etikai)
  - ✓ adminisztratív
  - ✓ gazdasági

Az epidemiológiai vizsgálatok menete

Epidemiológiai vizsgálatok hierarchiája

RCT-k összefoglaló, szisztematikus elemzései

<http://www.cochrane.org/>

Kettős vak RCT-k

Egyszeres vak RCT-k

Randomizált, kontrollált kísérletes vizsgálatok

Egyszerű kísérletes vizsgálatok

Kohorszvizsgálatok

Historikus kohorszvizsgálatok

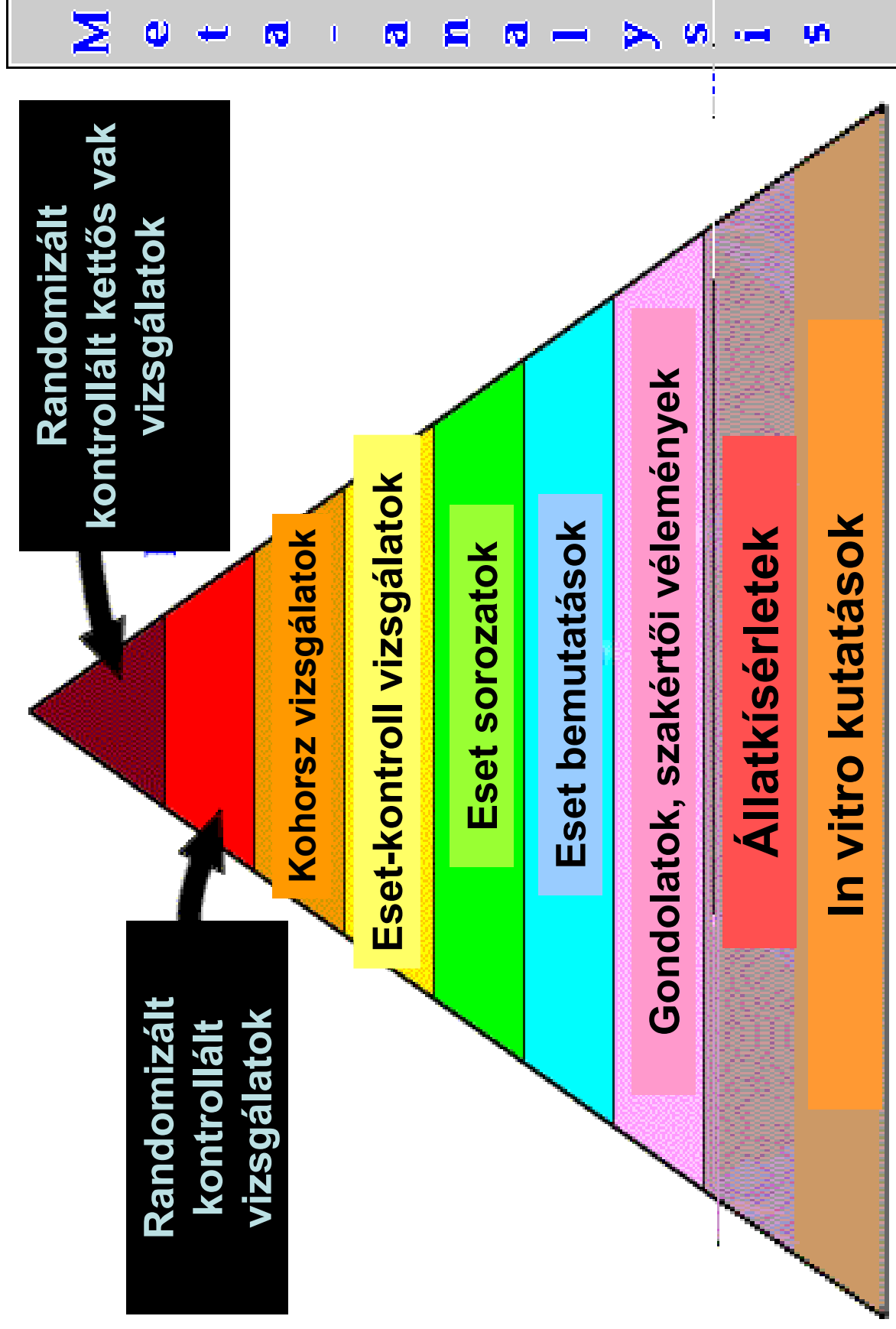
Eset-kontroll vizsgálatok

Ökológiai vizsgálatok

Keresztmetszeti vizsgálatok

Szakértői vélemények, esetleírások

Az evidencia piramisa

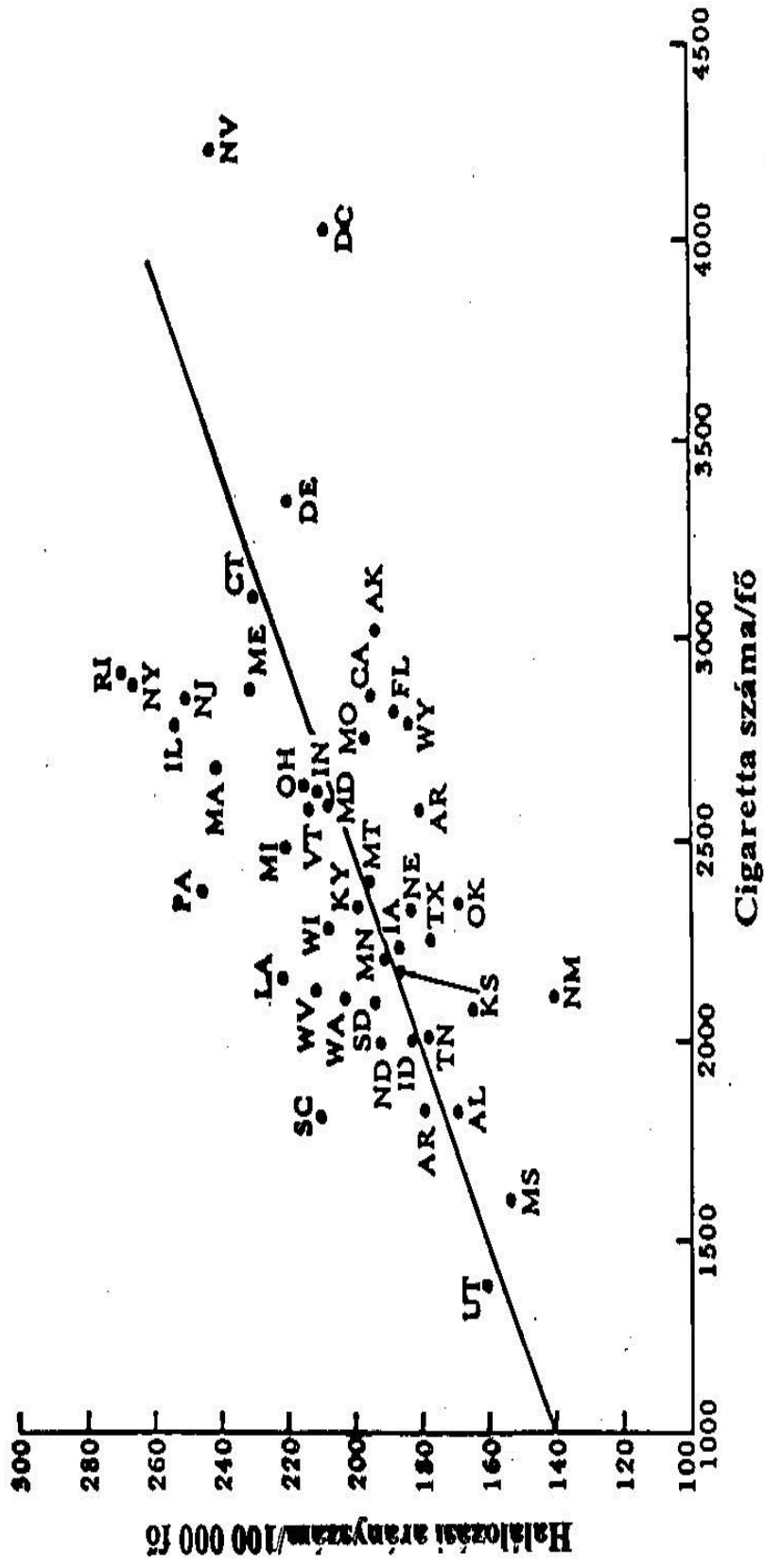
Ökológiai vizsgálat (korrelációs vizsgálat)

Az összefüggést vizsgálja valamely feltételezett kockázati tényező és az egészségi állapot valamely jellemzője (mortalitás, morbiditás) között úgy, hogy a megfigyelés egységét populációk vagy populációs csoportok aggregált (átlagos) mutatói jelentik.

Az ökológiai vizsgálatokban észlelt összefüggés csak populációs szinten értelmezhető, individuális szinten nem feltétlenül érvényes.

Ökológiai hiba: az ökológiai összefüggésből egyéni kockázatra következtetni.

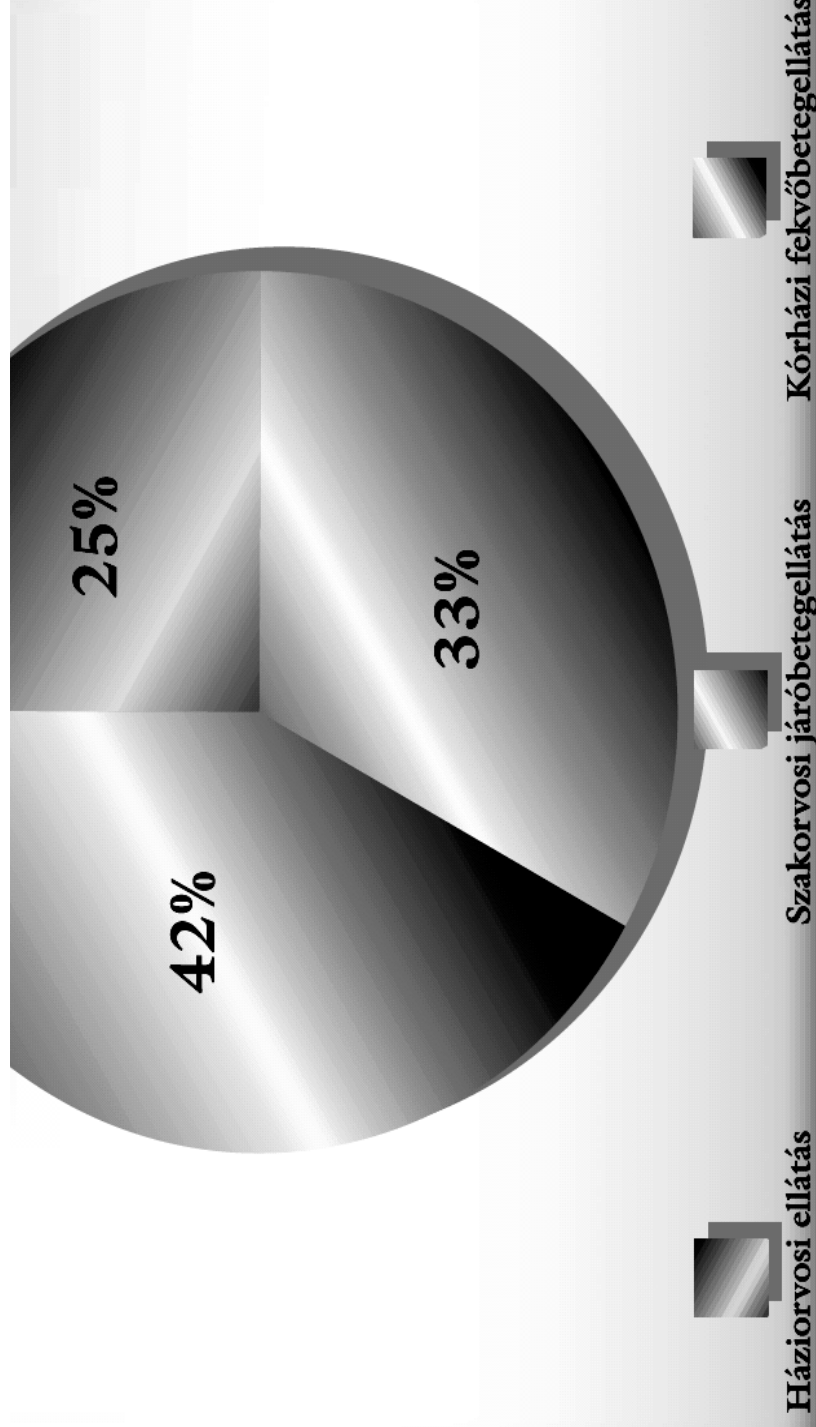
A koronária-betegség okozta halálozás és a cigarettafogyasztás az USA államaiban

Forrás: Friedman G. D.: Cigarette smoking and geographic variation in coronary heart disease mortality in the United States. *J. Chronic Dis.* 20:769, 1967.

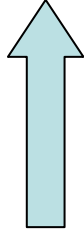
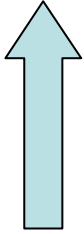
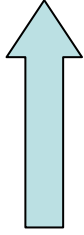
Deskriptív vizsgálat: OLEF 2003

2003-ban a lakosság által kifizetett összes halapénz megoszlása az egészségügyi ellátórendszer különböző szintjei között

Forrás: Országos Lakossági Egészségfelmérés (OLEF) 2003. Gyorsjelentés. Országos Epidemiológiai Központ, 2003. <http://www.oek.hu>.

Deskriptív epidemiológia

- Populációs adatok
- Egyéni adatok (eset, eset-sorozat)
- Személyi jellemzők
(kor, nem, családi állapot) **Kik?**
- Hely
(földrajzi, társadalmi környezet) **Hol?**
- Idő
(hosszú és rövid távú változások, periodikus vagy szezonális változások) **Mikor?**

Keresztmetszeti vizsgálat

Egyének körében vizsgálja egy meghatározott időpontra nézve, minden egyes egyén esetében egyszerre

- a kockázati tényező és
- a betegség

jelenlétét vagy az attól való mentességet.

A vizsgálat a betegség és a kockázati tényező adott időpontbeli létezésére szolgáltat adatokat, vagyis prevalencia adatokat eredményez.

Keresztmetszeti vizsgálat

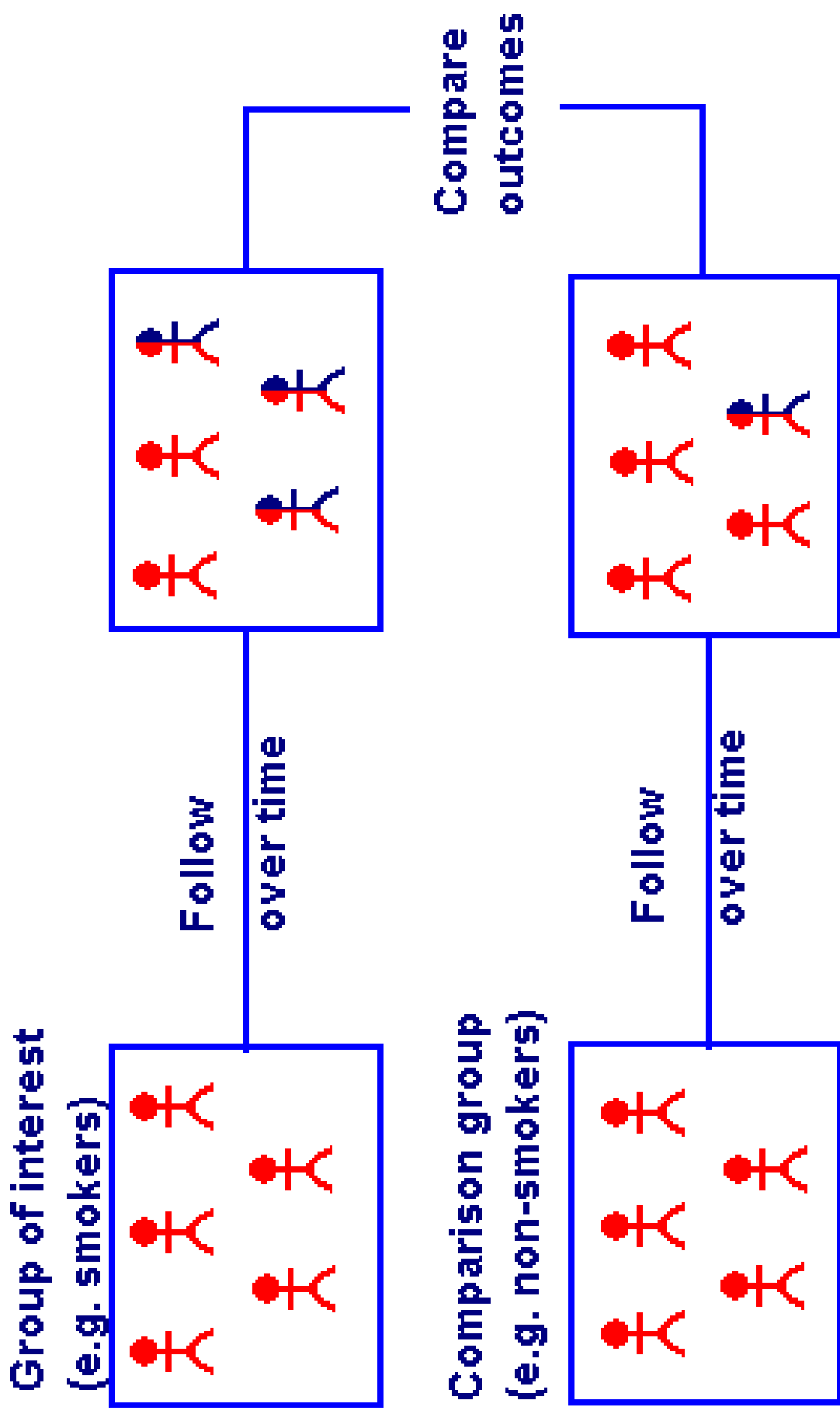
Megbetegedés

	igen	nem
Exponált	a	b
Nem exponált	c	d

$$P = \frac{a}{a+b} \quad \text{vs.} \quad P = \frac{c}{c+d}$$

$$P = \frac{a}{a+c} \quad \text{vs.} \quad P = \frac{b}{b+d}$$

Kohorsz vizsgálát

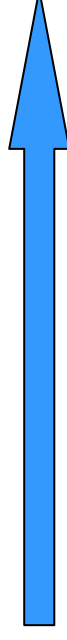

Kohorsz vizsgálát

Megbetegedés

	igen	nem
Exponált	a	b
Nem exponált	c	d

A vizsgálát iránya

A cannabis fogyasztás és a pszichózis összefüggése egy kohorsz vizsgálat alapján

- Van Os és munkatársai 1997 és 1999 között nagyszabású kohorsz vizsgálatot kezdeményeztek Hollandiában
- Kiválasztottak 4045 pszichózisban nem szenvedő egyént a lakosság köréből és megállapították mindegyikükről, hogy fogyaszt-e cannabis-t vagy sem
- Ezután 1, és 3 év elteltével vizsgálták a köztük előforduló pszichózisos tünetek gyakoriságát

Forrás: Van Os és mtsai. Am J Epidemiol Vol. 156, No. 4, 2002.

A cannabis fogyasztás és a pszichózis összefüggése egy kohorsz vizsgálat alapján

Cannabis fogyasztó	Pszichotikus beteg	Egészséges	Összesen
Igen	8	304	312
Nem	30	3622	3652
Összesen	38	3926	3964
	a	b	a+b
	c	d	c+d
	a+c	b+d	

Forrás: Van Os és mtsai. Am J Epidemiol Vol. 156, No. 4, 2002.

Kockázati mutatók

- **Abszolút kockázat (AK):** a betegség (haláleset) előfordulásának abszolút valószínűsége egy populációban (**incidencia**)
- **Expozíció:** valamilyen kockázati vagy védőhatású tényezőnek való „kitettség” (pl.: dohányzás, védőoltás)
- **Exponált és nem exponált csoport:** a „kitettség alapján elkülönített csoportok”

Két csoport összehasonlítása

- **Relatív kockázat (RK):** AK_{exp}/AK_{nemexp}
hányszor nagyobb az exponáltak megbetegedési kockázata, dimenzió nélküli szám
RK az ismertett vizsgálatban:
- **Járulékos kockázat (JK):** $AK_{exp}-AK_{nemexp}$
az incidencia többletet mutatja az exponáltak körében a nem exponáltakkal szemben. az incidencia dimenziójával azonos
JK az ismertett vizsgálatban: .

Továbbszámított kockázati mutatók

- **Járulékos kockázati hányad**
azt mutatja, hogy az exponáltak incidenciájának hány százaléka tulajdonítható az expozíciónak.
- **Populációs járulékos kockázati hányad**
a populációban észlelhető megbetegedésnek hány százaléka tulajdonítható az expozíciónak.

Kockázati mutatók (képletek)

$$I_{\text{exp}} = \frac{a}{a+b} \quad I_{\text{nem exp}} = \frac{c}{c+d}$$

$$\text{Relatív kockázat (RK)} = \frac{I_{\text{exp}}}{I_{\text{nem exp}}}$$

$$\text{Járulékos kockázat (JK)} = I_{\text{exp}} - I_{\text{nem exp}}$$

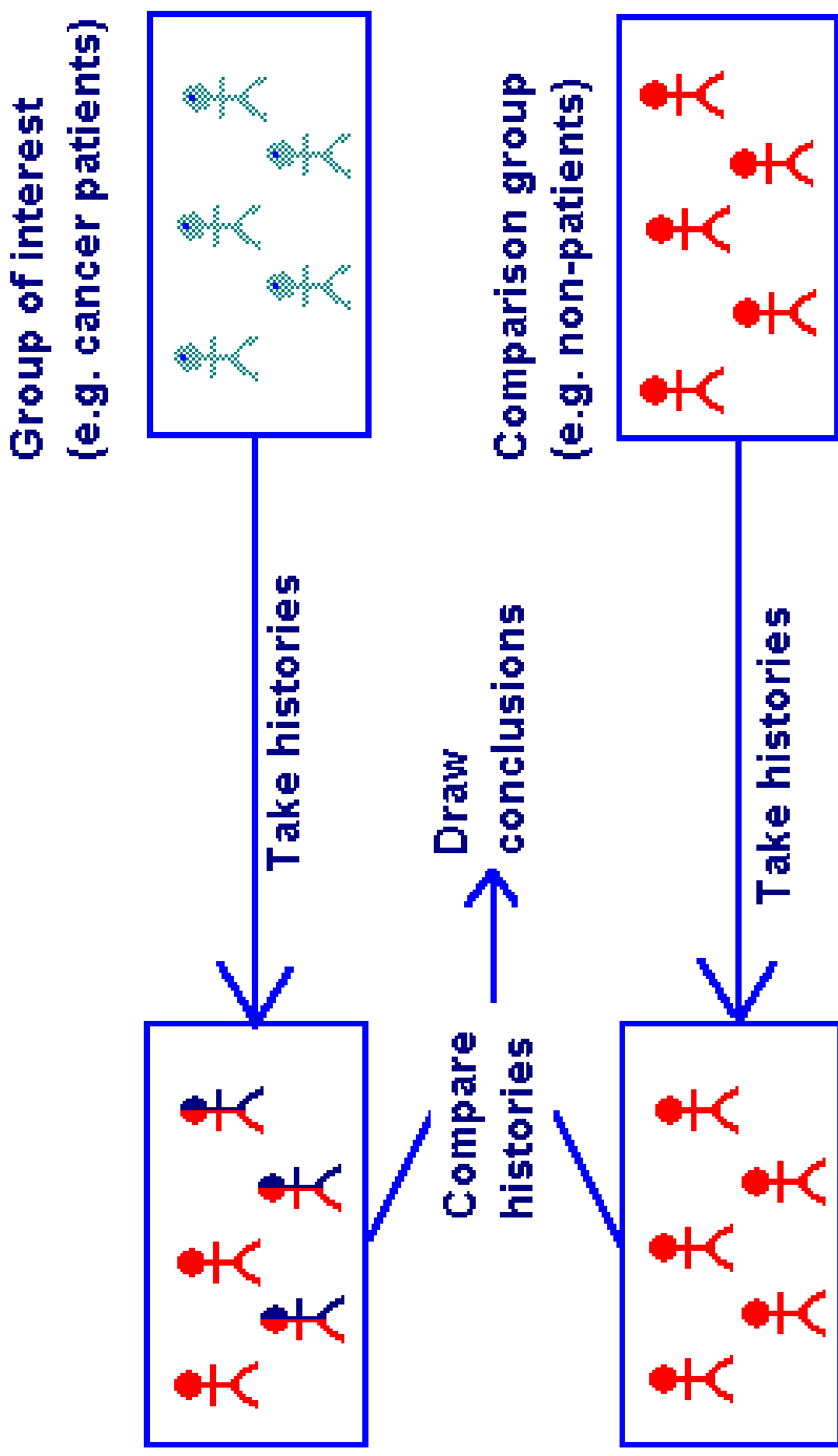
$$\text{Járulékos kockázati hányad (\%)} = \frac{I_{\text{exp}} - I_{\text{nem exp}}}{I_{\text{exp}}} \times 100$$

$$\text{Populációs járulékos kockázati hányad (\%)} = \frac{I_{\text{össz}} - I_{\text{nem exp}}}{I_{\text{össz}}} \times 100$$

Kohorsz vizsgálata jellemzői

- Az expozíció már a betegség kialakulása előtt vizsgálható
- Egy expozícióra több végpont vizsgálható
- Prospektív vizsgálat, de lehet „historikus” is
- A vizsgálatból incidencia mérhető
- Az incidenciákból relatív és járulékos kockázat számítható
- Fokozottan idő-, és költségigényes vizsgálat
- Kohorszok követése nehéz, az együttműködés változó, gyakori a lemorzsolódás a vizsgálatból

Eset - kontroll vizsgálatok

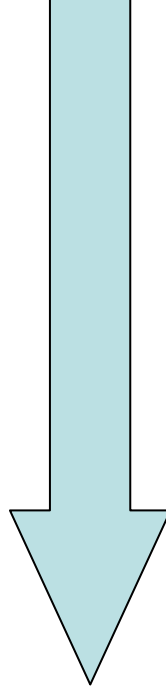

Eset-kontroll vizsgálat

Megbetegedés

	Eset (beteg csoport)	Kontroll csoport
Exponáltság az előzményben	a	b
Nincs exponáltság az előzményben	c	d

A vizsgálat iránya

Eset - kontroll vizsgálat I.

Retrolentális fibroplázia

- először 1942-ben leírt megbetegedés 6 esettel Bostonban.
- főként koraszülöttekben észlelték, 3 hónapos kor után nem
- gyakran korai, teljes vakságot okoz
- egyformán érinti mindkét szemet
- az incidencia földrajzi megoszlása nem jellemző (akár egy városon belül sem)
- gyakran a legjobb hírű kórházakban volt a leggyakoribb
- elsők között az RLF és a koraszülöttek születési súlyának összefüggése került a vizsgálatok előterébe.

Forrás: Lowe CR. Epidemiology: A guide to teaching methods. WHO, 1973.

Eset - kontroll vizsgálat II.

Retrolentális fibroplázia

Születési súly	RLF	Kontroll	Összesen
<1701g	128	261	389
1701-2500g	8	75	83
Összesen	136	336	472
	a+c	b+d	a+b c+d

Forrás: Lowe CR. Epidemiology: A guide to teaching methods. WHO, 1973.

Kockázati mutatók III.

- **Esély:**
$$\frac{\text{expozióció prevalenciája}}{(1 - \text{expozióció prevalenciája})}$$
- Az esély mind az esetekben, mind a kontrollokban meghatározható (a/c, b/d)
- **Esélyhányados (EH):**
$$\frac{\text{expozióció esélye esetekben}}{\text{expozióció esélye kontollokban}}$$
- Egyszerűsítve: $(a/c)/(b/d) = (axd)/(bxc)$

Retrolentális fibroplázia további vizsgálata prospektív elrendezésben

Oxigén terápia	RLF	Nincs RLF	Összesen
65-70% O ₂ 4-7 hétig	17	11	28
< 40% O ₂ < 4 hétig	6	31	37

Forrás: Lowe CR. Epidemiology: A guide to teaching methods. WHO, 1973.

Eset - kontroll vizsgálat jellemzői

- A csoportokban esély számítható, abból esélyhányados
- Több és különböző szintű expozíciót képes vizsgálni
- Relatív olcsó és gyors (hatékony)
- Ritka betegségeknél jól közelíthető a relatív kockázat az esélyhányadossal
- Hosszú időszak is feldolgozható
- Kezelés biztonságosságának vizsgálatában hasznos

Eset - kontroll vizsgálat jellemzői

- Kezelés hatékonyságának vizsgálatára nem alkalmas
- A vizsgálatban abszolút kockázat (incidencia) nem mérhető
- Ritka expozíció esetén kevésbé kivitelezhető
- A vizsgálat iránya retrospektív, de a betegfelvétel a vizsgálatba történhet folyamatosan előforduló esetek alapján
- Torzító tényező lehet az expozícióra való visszaemlékezés szelektív pontossága

Hibalehetőségek

- Kiválasztási hiba
- Visszaemlékezési torzítás
- Megfigyelői hiba
- Gyakori betegségeknél a RK és az OD jelentősen eltérhet

A különböző vizsgálati típusok alkalmazása

	Eset-kontroll	Kohorsz	Keresztmetszeti
	vizsgálat		
Ritka betegség	+++++	-	-
Hosszú látencia periódus	+++	-	-
Több kockázati vagy befolyásoló tényező együttes vizsgálata	++++	+++	++
Ritka kockázati tényező	-	+++++	-
Egy tényező többféle hatásának vizsgálata	-	+++++	++
Az összefüggés időbeni alakulásának mérése	-	+++++	-
Az incidencia direkt mérése	-	+++++	-

Experimentális vagy intervenciós epidemiológia

Randomizált kontrollált eljárások

- A kiindulási csoportok csak a beavatkozás tényében különböznek (randomizált besorolás) és követve a csoportokat, vizsgálja a beavatkozás következményét (a hatást).

Randomizált kontrollált eljárások felépítése

- Hipotézisek megfogalmazása
- Referencia populáció
- Tanulmányozandó minta
  - részletes tájékoztatás, alapvizsgálatok
  - önkéntes részvétel
- Randomizált besorolás
- Követés
  - követési időtartam
  - lemorzsolódás
  - megfigyelési, jelentési hibák
- Kimenetel
  - a hatás becslése/mérése
  - elemzés
  - az eredmények kiértékelése

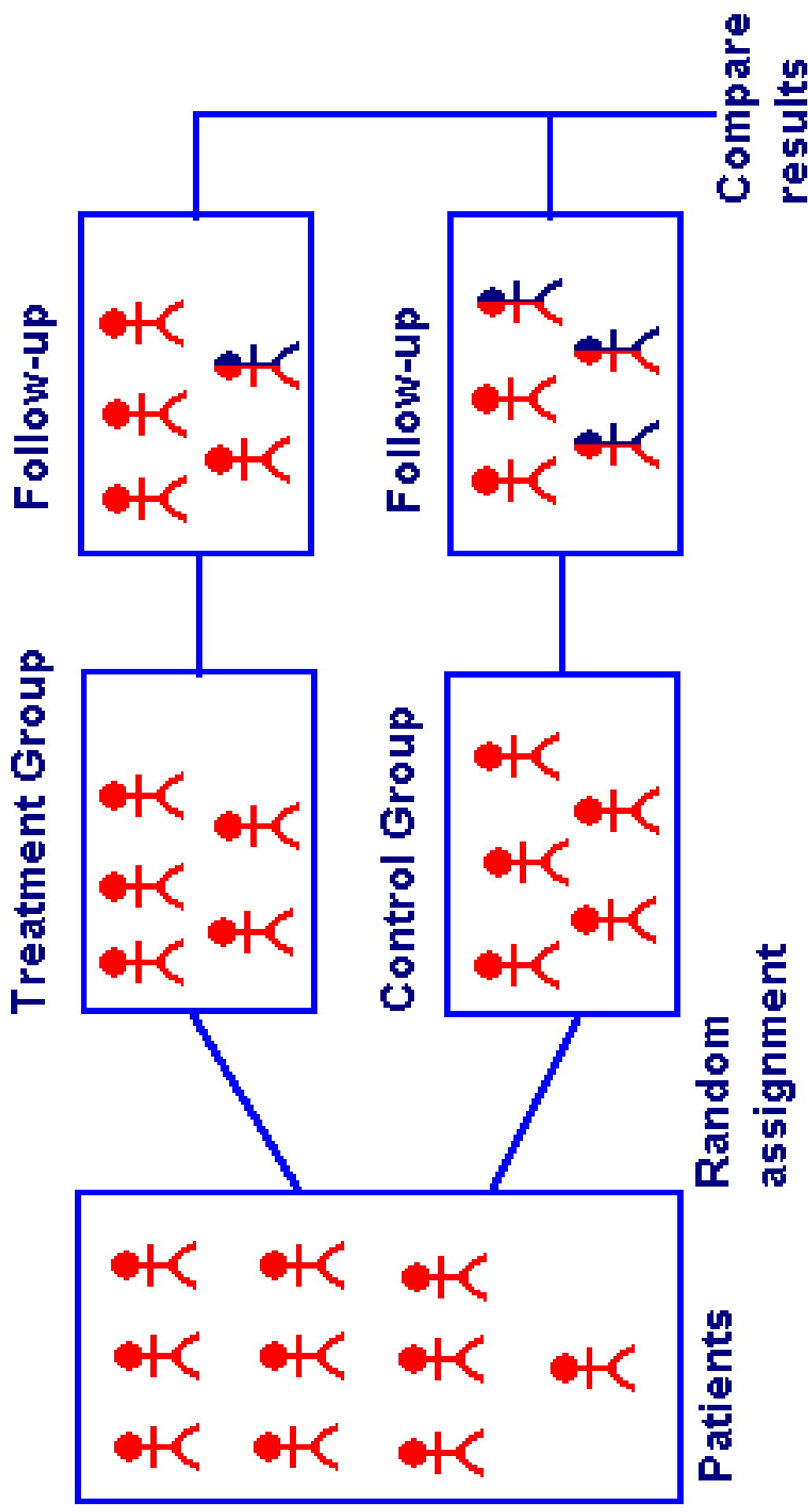
Randomizált klinikai vizsgálat (RCT)

- Olyan kísérleti vizsgálat, amelyben egy egészségügyi beavatkozás biztonságosságának és/vagy hatásosságának vizsgálata során véletlenszerűen két csoportba, a kísérleti és a kontroll csoportba sorolják a résztvevőket, és összehasonlítják a két csoportban elért eredményeket.

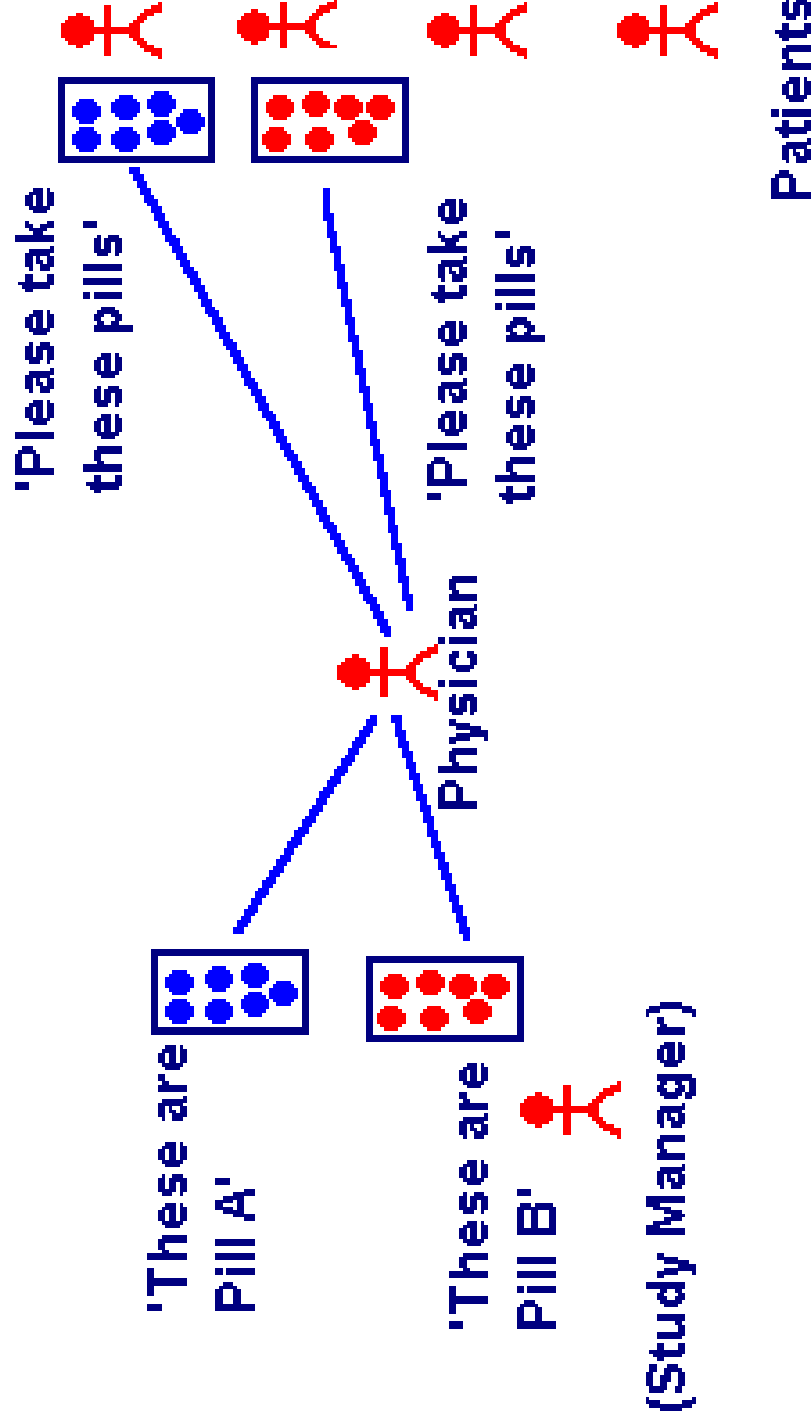

Randomizált kontrollált

vizsgálatok

A dupla vak próba

Tervezzünk epidemiológiai vizsgálatot a következő összefüggések bizonyítására!

- **Alkoholfogyasztás és szívinfarktus**
- **Munkahelyi stressz és depresszió**
- **Rágógumi fogyasztás és ajakherpesz**
- **Rendszeres testmozgás és bokaízületi sérülések**
- **Teafogyasztás és gyomorrák**
- **Akupunktúrák kezelése és C típusú vírusos hepatitis**

A vizsgálattervezés során a következő szempontokat tartjuk szem előtt

- Mi a kiindulási hipotézisünk?
- Pontosan mi az expozíció és a kimenetel és ezeket hogyan mérjük?
- Milyen típusú vizsgálatot célszerű választani és miért?
- Honnan és kiket választanánk vizsgálati alanyoknak?
- Milyen tényezők befolyásolhatják vizsgálatunk eredményeit?
- Mik a választott vizsgálat típus hátrányai?
- Milyen etikai megfontolásokat vennénk figyelembe?

Etikai kérdések

- minden mintavétellel (invazív és non-invazív) vizsgálathoz engedély kell
- minden személyes adatot kezelő vizsgálathoz engedély kell
- kutatásetikai bizottságok (SE, ETT, ÁNTSZ)
- tájékozott beleegyezés elve
- a placebo alkalmazhatósága
- adatbiztonság
- diszkrimináció / stigmatizáció

Semmelweis

- 1846.-ban került a Bécsi Szülészeti Klinikára orvosgyakornokként (assistenzarzt).
- Egy véletlen haláleset alapján felmerült benne a gyanú, hogy a gyermekági lázat a boncteremből közvetlenül a szülőszobába jövő orvosok által közvetített „bomló szerves anyag” okozza.
- Feltevést először longitudinális mortalitási adatokkal erősítette meg, majd 1847. májusától bevezette a klórmész oldatos kézmosást a szüléslevezetés előtt.
- Ettől kezdve a gyermekági láz előfordulása jelentősen lecsökkent.

Goldberger

- Pellagra: B₃ vitamin (niacin/nikotinsavamid) hiány
gastrointesztinális, bőr, nyálkahártya, és
idegrendszeri tünetekkel
- XX. század elején etiológiai elképzelés: romlott kukorica,
fertőzés...
- Goldberger megfigyelte, hogy a jólétben élők között
gyakorlatilag nem fordul elő, és úgy gondolta a
táplálékbevitel közötti különbség lehet a mögöttes ok
- 1914. szeptember 1. – két árvaházban és egy szanatórium
két osztályán kiegészítik az étrendet hússal,
tejtermékkel, tojással és zöldségekkel, amire a
pellagra drámai módon megszűnik.

Ivóvíz fluoridáció New York államban

- 1945. és 1955. között két N.Y. állambeli település összehasonlító vizsgálata.
- Kingstonban nem történt ezalatt változás, Newburgh-ben viszont az ivóvizet Na-fluoriddal kezdték dúsítani.
- A két település összehasonlítását Ast és mtsai. publikálták, melyben közléteszik az 1954.-1955.-ben megvizsgált 6-9 éves gyermekek caries prevalenciáját, valamint DMF indexeit.
- A két település között jelentős különbség mutatkozik - a fluoridáció jelentősen csökkentette a caries-előfordulás gyakoriságát.

SZEMPONTOK EPIDEMIOLÓGIAI TANULMÁNYOK ELEMZÉSÉHEZ

1. Mi a tanulmány elsődleges célkitűzése?
2. Mi a kiindulási hipotézis?
  - Létezik esetleg alternatív hipotézis?
3. Hogyan néz ki a szerző által felvetett ok-okozati modell?
4. Milyen típusú epidemiológiai vizsgálattal van dolgunk?
  - Mit gondolsz, a szerző miért éppen ezt választotta?
  - Mik az ilyen típusú vizsgálatok általános erősségei / gyengéi?
  - Milyen erősségeket / gyenge pontokat tudsz megnevezni ebben a bizonyos vizsgálatban?
5. Milyen mutatókat választottak a szerzők a felvetett kérdés(ek) megválaszolására?
6. Hogyan határozták meg az expozíciót?
  - Milyen kritériumrendszert használtak (diagnosztika)?
  - Hogyan mérték az expozíciót?
  - Mit mondhatunk a mérési módszer pontosságáról?

SZEMPONTOKEPIDEMIOLÓGIAI TANULMÁNYOK ELEMZÉSÉHEZ

7. Mik a lehetséges hibaforrások?
  - Véletlen hiba?
  - Szisztematikus hiba (torzítás)?
  - Zavaró tényezők?
8. Az általad felvetett hibaforrások milyen hatással lehetnek az eredményekre?
9. Sikerült-e a vizsgálatban kimutatni valamiféle kapcsolatot az egyes tényezők között?
  - Hogyan foglalnád össze / értelmeznéd az eredményeket?
10. Mennyiben válaszolják meg az eredmények a feltett kérdéseket, illetve térnek el azoktól?
11. Milyen valószínűséggel mondható ki oksági kapcsolat a vizsgált tényezők között?
12. Mik a tanulmány általános közegészségügyi vonatkozásai, van-e komolyabb jelentősége?
13. A kapott eredmények fontosak-e tudományos szempontból, adtak-e új információt?

FAKULTATÍV GYAKORLATI FELADATOK

A következőkben öt rövid esettanulmány összefoglalóját mutatjuk be. Ezek mindegyikével kapcsolatban válaszoljunk a következő kérdésekre:

1. Mi a tanulmány célkitűzése?
2. Mi az expozíció?
3. Mi az elsődleges kimenetel?
4. Mi a szerzők kiindulási hipotézise?
5. Milyen típusú vizsgálatról van szó?
6. Miért választhatták ezt a típusú vizsgálatot a szerzők?
7. Milyen előnyei és hátrányai vannak az adott vizsgálat típusnak?
8. Milyen zavaró tényezők fordulhattak elő a vizsgálat során?

Szojtatás és emlőrák

A vizsgálatba az Egyesült Királyság 11 egészségügyi körzetéből bevontak valamennyi nőbeteget, akinél mellrákot diagnosztizáltak 1982-és 1985 között, ha a mellrákot 36. születésnapjuk előtt diagnosztizálták. Minden egyes esethez egy kontrollt választottak, gyakorlatilag véletlenszerűen az eset körzeti orvosának beteg-nyilvántartásából. A kontrollok születési dátumát 6 hónapnyi pontossággal illesztették az esethez. A kontroll hamarabb kellett megjelenjen az orvos nyilvántartásában mint ahogyan az esetnél felállították a diagnózist. Az eseteknél és a kontrolloknál egyaránt a vizsgálat csak olyan fehérbőrű nőkre korlátozódott, akiknek nem volt korábban egyéb rosszindulatú daganatos diagnózisuk, nem állt fenn náluk súlyos szellemi visszamaradottság vagy pszichiátriai kórkép.

A vizsgálati alanyokat otthonukban keresték fel képzett kérdezőbiztosok 1984 januárja és 1988 februárja között. Az összetartozó eset-kontroll párt mindig ugyanaz a kérdezőbiztos interjúvolta. Összesen 1049 a vizsgálati kritériumoknak (eset-definíciónak) megfelelő esetből 755 (72%) nőt sikerült kikérdezni. Az ezekhez elsődlegesen illesztett 755 kontrolloból 675 (89%) adott interjút; a fennmaradó 80 kontrolloból 68-at második, 12-t pedig további kontrollokkal kellett helyettesíteni.

Expiratorikus csúcsteljesítmény, a Braer olajfolt közelében élő iskolás gyerekeknél

Röviddel azután, hogy a Braer olajszállító lehorgonyzott a korábban tiszta levegőjű dél-shetlandi part közelében a környéken erős olajszag vált érezhetővé, és egyes személyek fejfájást, szem-, torok-, és bőr-irritációt éreztek. A gyerekeknek nem tanácsolták, hogy kimenjenek a szabadba. A vizsgálatot azzal a céllal folytattuk, hogy megállapítsuk, vajon érintetté vált-e a légzőszerv-rendszer a gyerekeknél.

Az 5-12 éves életkorú gyerekek többsége a megfeneklett olajszállító 5km-es körzetén belül lakott, ugyanabba az iskolába járt. Az első mérést három nappal a hajószercsétlenség után az iskolában végeztem mini-Wright csúcsteljesítmény mérő (Airmed, Clement Clarke International, London) segítségével. Az értékeket háromszor olvastuk le, ezek közül a legmagasabbat jegyeztük fel. Megmértük a gyerekek magasságát Raven mini-méter (pediatriai modell, Raven Equipment, Essex) segítségével és kikérdeztük őket, hogy szenvedtek-e asztmában, voltak-e valamilyen respiratorikus tünetek a hajószercsétlenséget megelőzően. A válaszaikat a körzeti orvosukkal egyeztetettük. A respiratorikus csúcsteljesítmény méréseket a hajószercsétlenségtől számított 9-12 napig folytattuk, addig amíg az olajszag a levegőből eltűnt. Légzésfunkciós próbákat (forszírozott expirációs térfogat; expiratorikus csúcsteljesítmény; forszírozott vitál kapacitás) a vizsgálati idő második felében zseb-spirometerrel (Micro Medical, Kent) is mértünk, a mini-Wright csúcsteljesítmény-mérővel végzetteteket követően.

Minőségbiztosítás és palliatív radiotherápia

Revízió alá vettük azon betegek kórlapjait, akik fájdalmas csontmetasztázisok (1990 novemberében 2 hét) vagy inoperábilis tüdő-carcinoma miatt palliatív sugárkezelésben részesültek (1991 januárjában két hete). A betegek adatait és a besugárzások ütemtervét regisztráltuk, és két minőség-biztosítással kapcsolatos értekezleten az orvosok elé tártuk. A két prospektív vizsgálat megvitatása után módszertani levelet köröztünk a teljes orvos-egészségügyi stáb részére. Azt javasoltuk, hogy fájdalmas csontmetasztázisban szenvedők egyszeri 6-8Gy sugár-frakciót kapjanak, míg az inoperábilis tüdő-carcinomás betegeknél kétszeri besugárzást javasoltunk egy hét különbséggel (17 Gy össz-dózis) a szakirodalomban rendelkezésre álló információ figyelembe vételével.

Egy évvel később újból átnéztük az 1991 novemberében csontmetasztázisok és az 1992 januárjában inoperábilis tüdő-carcinoma miatt sugárkezelésben részesített betegek kórlapjait. A besugárzások ütemtervét és a javasolt gyakorlattól való eltérések vélelmezett indokait lejegyeztük. A különböző frakcionálási ütemtervek szerint kezelt betegek csoportjait X² próbával hasonlítottuk össze.

A négy betegcsoport jól átlátható volt, és nem különbözött szignifikánsan egymástól, ami az életkort, a a betegség stádiumát vagy a szövettani típust illeti. A kezeléseket ugyanaz az orvos-egészségügyi stáb végezte a fenti időpontokban.

Tinédzserek, szexuális élet, és kockázat vállalás

1991 tavaszán 1025 harmadéves középiskolás (15-16 éves) töltött ki kérdőívet az iskolai szexedukációval kapcsolatosan 9 állami és magániskolában dél-nyugat Angliában. A kérdőívek kitöltését követően közülük jelentkező önkénteseket arra kérték, hogy vegyenek részt egy vizsgálatban a következő év folyamán. A csoportból 429 önkéntes jelentkezett, akik egy előkészítő levelet kaptak 1992 tavaszán. Akkor 350-en vállalkoztak egy újabb kérdőív kitöltésére, végül 315 (90%) kitöltött kérdőívet kaptak vissza.

A vizsgálati személyek követését szolgáló második kérdőíven rákérdeztek a szexuálisan terjedő betegségekkel kapcsolatos ismereteikre; volt-e és ha igen, akkor hány éves korban történt az első szexuális együttlét a válaszolónál, volt-e szexuális együttlét óvszer-védelem nélkül, volt-e szexuális kapcsolatuk „első látásra” vagy egy pár napig tartó kapcsolatból, és volt-e olyan barátjuk aki szexuálisan terjedő betegséggel fertőződött.

Relatív kockázatot és 95%-os megbízhatósági tartományt (CI 95%) számoltak az ezekre a kérdésekre adott válaszokra, megkülönböztetve a 16 éves kor előtt és után kezdett szexuális aktivitást.

Kardiovaszkuláris rizikó pre- és posztmenopauzában

Hatvan klimaktériumban lévő (életkor: $53,0 \pm 5,6$ év) és húsz fertilis korú ($32,7 \pm 5,3$ év) nő kardiovaszkuláris megbetegedésekre jellemző kockázati tényezőit tanulmányozták, különös tekintettel a lipidanyagcserére, és az antioxidáns státuszra. Kérdőíves módszerrel felmérték a vizsgálatban résztvevők életmódi és táplálkozási szokásait.

Túlsúlyos, illetve elhízott volt a változás korában lévő nők 2/3-a, a fertilis korúak 1/3-a. A derék-csípő hányados 0,8 felett volt a klimaktériumban lévő nők 3/4-énél, a fertilis korúak 1/5-énél. a változás korában lévő nők 59 %-a hipertóniás volt, a fertilis korúak között nem találtak magas vérnyomást. Mindkét csoportban a nők 1/3-a dohányzott. A klimaktériumban lévő nők szérumában szignifikánsan nagyobb volt a triglicerid, az összkoleszterin, LDL-koleszterin, Apo B koncentrációja, mint a fertilis korú nőkben. A lipidperoxidáció indikátora, a malondialdehid (MDA) koncentrációja és a glutation-peroxidáz (GPx) aktivitása szignifikánsan nagyobb volt menopauzában. Rizikó tényezők együttesen a klimaktériumban lévő nők több, mint felénél, míg a fertilis korúak alig 1/6-ánál fordult elő.

Ezt követően hormonszintjét szedett a klimaktériumban lévő nők 30 %-a. A hat hónapos hormon-pótlás hatására szignifikánsan csökkent a magas összkoleszterin és LDL-koleszterin koncentráció, a GPx aktivitása megközelítette a fertilis korúak értékét, a hormonkiegészítésben nem részesülők szérum MDA koncentrációja és szuperoxid-dizmutáz (SOD) aktivitása a hat hónap alatt szignifikánsan megnőtt.